

Intervju med Jon Hellesnes

14. januar 2010

Du kom tidlig til Tromsø?

Jeg kom til Universitetet i Tromsø allerede i 1972. Den første tiden var preget av at den såkalte filosofiseksjonen flyttet en god del. Vi hadde også et opphold i Teoribygget, nedenfor det gamle sykehuset. Der ble det rare konstellasjoner. For eksempel forekom det kollisjon mellom liktransport og åndsmenn. Det var noen karer som banket på kontordøra til en lettskremt åndsmann. De kom trillende på tre lik, og ville vite hva de skulle med dem. Han ble vettskremt. Det var flere som gikk feil og kom inn plasser der de ikke skulle være. Men alt i alt var det trivelig og greit på Teoribygget. Så var vi på Odd Berg-bygget en god stund. Deretter var vi i Storgata 25 en periode. Og etter et opphold i Breivika, bar det til Kjærbygga, før vi til slutt, etter ei mellomlanding i Breiviklia, nå er havnet i det nye Teorifagbygget. Og hver gang vi har flyttet så har jeg heldigvis kunnet kvitte meg med en masse papir.

Det var mye samkvem mellom studenter og ansatte i den første tida. Det var liten aldersforskjell mellom studenter og de yngste ansatte, og det var mange artige fester. Miljøet her i Tromsø var i det hele tatt preget av mye festing. I et av de første semestrene var Hans Skjervheim gjesteprofessor. Et par tekster av han inngikk i pensum til *examen philosophicum*. Så han ble på folkemunne hetende *Pensumet*. «Har du truffet Pensumet i det siste?» Og det oppsto fortellinger av typen: «På fredag hadde jeg tenkt å ta det med ro. Jeg ville gå tidlig hjem. Men så traff jeg *Pensumet*. Vi havnet på et stort nachspiel og dermed en forferdelig rangel». Så det var et livlig og trivelig miljø.

Før Universitetet var etablert, det må ha vært i 1971, kom jeg med i fagutvalget i filosofi. Grunnen var at jeg hadde søkt og fått stipendiatstilling i Tromsø. Da kom jeg nærmest automatisk med i dette fagutvalget. Både dette og andre fagutvalg gjorde, sammen med interimstyret, i mange tilfeller en veldig god jobb. De var preget av en innsikt i hvor viktig det var å unngå provinsialisering. Skal du bygge opp en slik institusjon, må du unngå provinsialisering. For festtaler om internasjonalisering betyr ingenting. Hvis du skulle få til et fullverdig universitet, måtte du budsjettere med rikelig av midler til faglige reiser

<http://doi.org/10.7557/15.4361>

© The author. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) license.

for de tilsatte. Og det behøvdes rikelig av midler for å finansiere gjesteforelesere fra både inn- og utland. Vi fikk romslige rammevilkår. Det var solide reisebudsjett som gjorde at vi tidlig kunne ta kontakt med Habermas og Apel, to av Tysklands mest framtreddende filosofer. Som gjesteforelesere fikk vi også slike kapasiteter Gerald Cohen fra Oxford, som døde i fjor. Han var her et par uker. Han var med på alt – festlivet og det hele. Og så kom Gadamer, som var mer tilårskommen, 75 år, og tok det med ro. Men han holdt svært gode forelesninger på tysk. På den tiden var det nemlig uproblematisk å engasjere gjesteforelesere som snakket tysk. På pensumlistene våre sto det tyske bøker, uten at det skapte misnøye blant studentene. Studentene leste tysk og engelsk uten problem. En tendens de senere år er at studenter viser laber interesse for gjesteforelesninger. Det gjelder også for mange av de ansatte. Dette er da ikke avgrensa til Tromsø eller Bergen. Det skjer på læresteder overalt i Europa.

På tidlig 1970-tall var trolig filosofiseksjonen i Tromsø den minst provinsielle i Norge. Det var et godt miljø, godt mannskap, gode ordninger. Det fagutvalget som hadde med filosofi å gjøre i oppbyggingsfasen, og som jeg var medlem av i en kort periode, var ledet av Gunnar Skirbekk. Han gjorde en veldig god jobb. Og det sikret et godt startgrunnlag, både for ex.phil. og for fagstudiet. Dette utvalget var utvilsomt preget av pionerånd, gode ideer og mye kreativ tenking. Gunnar Skirbekk er kjent både for å være en god fagmann, institusjonsbygger og forskningspolitiker. Han har, som noen har sagt, grønne fingre, og får det til å gro rundt seg. Han sto bak Senter for vitenskapsteori ved Universitetet i Bergen, som ble en svært god institusjon. Han søkte det første professoratet i filosofi i Tromsø, det som Jakob Meløe fikk. Hadde Gunnar Skirbekk fått stillingen, så er ikke jeg i tvil om at det hadde gått bedre på mange måter i Tromsø, både for Universitetet generelt og for Filosofisk institutt. Dette er kontrafaktisk historieskriving.

I 1979 fikk Viggo Rossvær det neste professoratet i filosofi. Magne Dybvik var hans sterkeste konkurrent. Dybvik er en solid fagmann som også har dokumentert talent som konstruktiv universitetsmann. Han var for eksempel kapabel til å være rektor ved Universitetet i Trondheim. Det var to enorme kapasiteter som ble kuttet ut her i Tromsø. Både Skirbekk og Dybvik vet jo også hvordan man oppfører seg i forhold til kolleger. Dette var to søkere som hadde viktige kvaliteter og kompetanse som de to som fikk stillingene ikke hadde. Dette er helt åpenbart og ikke ment som personsjikaner.

Et sentralt trekk ved filosofistudiet var at det som var grunn- og mellomfag på den tiden, hadde et særpensum som var svært fritt. Fellespensum

sto fast, og så kunne en fritt legge opp særpensum med massevis av Marx og Lenin og hele gjengen. Men det interessante var at filosofifaget ble mer og mer skydd av ml-erne (marxist-leninistene), enda de altså i prinsippet kunne legge opp Marx og Lenin og hele hurven. Og en modell til å forklare dette fenomenet, kan en hente fra det lavkirkelige Norge, som fant det nødvendig å etablere Meningsfakultetet fordi de ikke ville gå for mye surr i teologien på teologisk fakultet på Universitetet i Oslo. Mange fag var utvilsomt plaget av dogmatiske ml-ere, men ikke filosofi. I begynnelsen var de dessuten relativt snille folk. Men det endret seg etter hvert som de ble dogmatisert.

Du gikk ikke av veien for å debattere med ml-erne?

Det begynte med en artikkel jeg hadde i det radikale tidsskriftet *Kontrast*, der jeg skrev i lite begeistrede vendinger om Stalin som filosof. Så skrev jeg en del artikler som etter hvert ble omarbeidet til kapittel i boka *Jakta etter svikeren*, som blant annet handlet om jakten på avvikere og svikere i marxist-leninismen. Ml-erne hadde lett for å utvikle politisk paranoia, slik som jeg beskrev det. På den andre siden er det på sin plass å påpeke at Maos tekst om praksis var pensum til ex.phil. Det var jeg som fikk den inn. Og det var før AKP (Arbeidernes kommunistiske parti) begynte å gjøre seg gjeldende fra rundt 1974. Mao var jo et stort navn som alle snakket om på den tiden. Også Peter F. Hjort tok Mao for seg. Jeg tillot meg å tolke Maos tekst, som inngikk i pensum på forskjellige måter, og inviterte til diskusjon om innholdet. Men det var en kanonisert tekst i enkelte kretser. Så min invitasjon til diskusjon ble oppfattet som et eksempel på teologi uten den rette læren. Det endte med et debattmøte som samlet enormt med folk. Han som gjerne ble kalt Stalin-Knutsen, ble sendt fra Oslo for å refse Tromsø-filosofene, dvs. Ånund Haga og meg, som opptrådte mot han. Et annet debattmøte på omtrent samme tid, som også samlet enormt med folk, handlet om B.F. Skinners læringspsykologi og adferdsterapi. Og de som innledet til debatt, var Karl Erik Grennes fra psykologisk institutt ved Universitetet i Oslo og undertegnede. Jeg opptrådte i rollen som motstander av Skinner, selv om jeg var åpen for at denne adferdsterapien kunne fungere godt i bestemte tilfeller. Skinner var populær blant ml-erne på den tiden, fordi hans tilnærming var så materialistisk. Det var ikke noe surr med psykoanalyse, eller sosialpsykologi.

Det var liv og røre rundt slike debatter. Det var ikke bare 20-30 som møtte opp, det var hundrevis. Hvis en i dag skal prøve å få til et slikt faglig-politisk møte, så kommer det kanskje en 10-15 stykker hvis en er heldig.

Er det blitt for mye av reformer i høyere utdanning?

Gitt i et tenkt tilfelle at en reform er veldig god. Hvis en betrakter den fra mange synsvinkler, så kan en være enig om at hvis en fikk en institusjon til å fungere ut fra disse nye ordningene, så ville det være en forbedring. Dette virker tilsynelatende enkelt og selvfølgelig. Men, hvis det forutsetter at mye skal endres på relativt kort tid, da vet en fra omlegginger i store organisasjoner at det veldig fort går galt, selv om intensjonene er gode og planen i og for seg også er god. Denne viljen til stadig å forandre er i seg selv destruktiv. Folk i akademia har vært stressa i flere år. Ikke minst har kvalitetsreformen vært belastende på mange fagmiljø. Folk har jobbet og vært frustrerte. Når da det nye endelig hadde gått seg til på en eller annen måte, så kom det noe nytt. Dette Stjernø-utvalgets innstilling om sammenslåing av universitetet osv., forsvant heldigvis i et mørkt arkiv. Men denne reformiveren har uansett passivisert folk. Det er blitt slik at hver gang et problem oppstår, så skal hele greia omorganiseres eller omlegges radikalt. Det gjelder også NAV, sykehusdriften og alt mulig. En tyr til slike kjempereformer istedenfor å prøve å gjøre det best mulig innafor de rammene en har.

Hva kommer denne voldsomme reformdyrkinga av?

Det er forferdelig med denne reformismen, som ikke ser at ulike typer organisasjoner krever ulike organisasjonsprinsipp, som tror på at de mekanismene og initiativsystemene som kan fungere bra i det private næringsliv, nærmest skal være direkte overførbare til universitetet. Dette har organisasjonsteoretikerne ved Universitetet i Bergen pekt på en god stund. Det har også professor Kjell Arne Røvik på statsvitenskap ved Universitetet i Tromsø gjort. Han har skrevet viktige kronikker om noe så elementært i statsvitenskap som at ulike institusjoner krever ulike organisasjonsprinsipp. Hvor kommer forresten den ideen fra, om at prinsippene fra det private næringsliv passer overalt? Det kan i hvert fall ikke bygge på noe faglig grunnlag.

Jeg satt i to perioder i det som heter Nasjonal forskningsetisk komité for medisin. Det finns i alt fem slike etiske komiteer. Og så er det en felles overordnet komité. Jeg har erfaring fra både det regionale og det nasjonale nivået. En problemstilling var om det kunne tolkes som forsøk på posisjonering med tanke på å få bevilgninger, når medisinske forskere var villige til på et tidlig tidspunkt å sørge for store oppslag i media. Et tenkt og kanskje overdrevet eksempel på slik strategisk bruk av media er det når en forsker via media hevder at HIV-problemet vil være løst, om han får tilført 10 millioner. Selve situasjonen eller

utgangspunktet for slike eksperimentelle fag som er så avhengige av store midler, virker nok ofte i stor grad motiverende for markedsføring.

Skal universitetene bruke penger til markedsføring for å få studenter?

Når Universitetet får penger ut fra studenttallet, så har en laget et system som presser fram slik markedsføring. Som instituttleder har jeg erfart at det er mye en må gå inn for som en egentlig er imot. Hvis en ikke gjør det, så går en ut. En taper. Det er å lage et system der alle folk går i samme retning, uansett hva en mener. Det er ille for både demokratiet og akademia.

Det har skjedd store endringer i akademia i din virketid?

Ja, det har skjedd store endringer fra 70-tallet og fram til i dag. Det gjelder også de studentene som tok filosofi grunnfag og mellomfag. De var den gangen stort sett svært flinke, interesserte og godt motiverte folk, rekruttert fra forskjellige fag – realfag, samfunnsfag og til og med medisin.

Du har kanskje merket noe til opptattheten av nordnorsk selvbilde på godt og vondt?

Det var jo en del romantisering av sjarken og støa og de greiene der. Det gjaldt ikke bare på 70-tallet, det holdt seg langt inn på 80-tallet og. Jeg flyttet til Ersfjordbotn 1987. Da sa jeg i en sånn seminarsammenheng at nå hadde jeg masse naboer som var sjarkfiskere. En sjarkfisker sa til meg at det var blitt mye lettere for han å være sjarkfisker, for nå hadde han fått seg computer og gått på kurs for å lære å bruke den. For det måtte han beherske for å lykkes som sjarkfisker. Og det passet ikke med det romantiserte, tilbakeskuende bildet av dette yrket.

Personalproblem?

Det har vært store personalproblem på instituttet. Og de er ikke ideologisk forankret. Det er velkjent fra mange institutt at det kan oppstå faglig splid, og at det dannes fraksjoner. Her hos oss bunner nok det hele i at noen vanskelige personer har preget miljøet. Vanskelige personer kan ødelegge ganske mye i et slikt miljø. Det er sånt som det ikke kan skrives om, men vi har jo hatt Viggo Rossvær, som skriver at for å få rensset lufta og utviklet et bedre tilbud, må alle hans kolleger som underviser på ex.phil. sies opp. Nordlys har tatt inn hans innlegg, der han fremmer slike krav. Avisen burde hatt en vær varsoimplakat for å beskytte visse personer mot seg selv. Jeg har så mye selvtillit at jeg ikke har vært plaget av hans utfall, men det er mange som ikke har turt å utvikle seg av frykt for å utløse raseribølgene til Viggo. Så er det en

annen på instituttet som driver og fører rettssaker, han har tapt både i tingretten og i lagmannsretten. Jeg tror ikke det kan være noen særlig verre personalsaker ved Universitetet i Tromsø enn dette. Men det betyr ikke at instituttet sett under ett er preget eller lammet av konflikter. Det fungerer helt normalt. Det handler ikke om instituttstrid der fraksjoner står mot hverandre. Det hele dreier seg om personalproblem som ingen har ryddet opp i. Det er et fryktelig ansvar som hviler på universitetsledelsen, som ikke har grepet fatt i dette og gjort noe med det. Jeg har, også som instituttleder, meldt fra om dette og ikke minst om hans atferd flere ganger. Det gjelder for eksempel da han gikk gjennom gangen og reiv opp den ene døra etter den andre for å se hvor konspirasjonen var nå. Så det har til tider vært et galehus uten like. Men dette blir av de som ikke vil gjøre noe med det, universitetsledelsen, forsøkt nedtonet med å vise til at slike stridigheter har man hatt på mange institutter. Men dette handler etter min mening om noe helt annet.

Dette er vel et lederproblem?

En i universitetsledelsen som har sluttet og som kan være litt frittalende, har sagt til meg at de hadde forsøkt å gjøre noe med det, men de fikk ikke støtte fra høyeste hold – fra rektor og direktør. Før budsjett-rutinene i forsvaret ble endret, var det en offentlig hemmelighet at militæret hadde en ordning der en kunne la en umulig person rykke opp fra major til oberst, og så bli satt til å styre et musealt fort der det ikke fantes et menneske han kunne trakassere. Det rare er at det i Forsvaret finnes noen slike ubetydelige stillinger, og at de som sitter i dem kan ha høy grad. Det er jo genialt. Jeg var tillitsmann i militæret. Jeg fant ut at det var en rasjonell og fornuftig organisasjon der det var lett å vinne fram med kritikk. Det var det motsatte av kadaverdisiplin. Og vi hadde en umulius der også, men en maktet å få ryddet opp i det. Universitetet i Tromsø har derimot latt det skure. Og nå er det jo for sent.